

Buda Attila

Karvaly a címer közepén – a fői Károlyi család szerepe Újpest létrejöttében és fejlődésében

A Károlyi család és Újpest története a XIX. század elején kezdődött, és annak derekán fonódott egybe, amikor már mind a családnak, mind a későbbi település környékének sokszázados múltja volt. A megyeri átkelőt ugyanis már Anonymus is említette krónikájában, a Károlyiak pedig szinte a honfoglalásig vissza tudják vezetni származásukat. A találkozáshoz az a mentalitásbeli változás teremtette meg az alapot, amely a XVIII. században még általánosságban birodalmi gondolkodású magyar arisztokrácia egyes tagjait, taszító és vonzó szellemi hatások következtében ugyan, de a szülőföld és az anyanyelvi kultúra felé fordította. A Károlyiaknak egyébként ebben az időben már Pesten volt egy palotájuk, a mai Petőfi Irodalmi Múzeum épülete, amelyet Károlyi József 1803-ban bekövetkezett halála után özvegye, visszaköltözve gyermekeivel a Duna két partján álló városba, uradalmi középpontjává tett. Majd a Felvidéken, a Partiumban és az Alföld déli részén elterülő birtokok mellé, 1808-ban megvásárolta a fővároshoz közeli fői uradalmat is. Ez a Pest északkeleti részén elterülő, nagy kiterjedésű terület a napóleoni háborúk előtt Magyarországon szokásos, de a XIX. század elejére már elavult mezőgazdasági termelés által volt csupán hasznosítva. Az özvegy a birtokba jutás után még 1808-ban felmérte a birtokot, s amennyire lehetséges volt, változtatásokat rendelt el, gazdaságosságra törekedve. A felmérésből kiderül, hogy a káposztásmegyeri pusztaságban a Duna partján egy fogadó volt: pincével, földszinti lakrészsel és zsindelyes tetővel. A működéshez hét szoba állt rendelkezésre, ami kiegészült egy vendégszobával, illetve a szállásadáshoz elengedhetetlen kamrával és konyhával. Az udvaron lovak számára épített téглаistálló, valamint a fűtéshez elengedhetetlen faszín volt található. A vizet embernek, állatnak egy gémeskút szolgáltatta. A vendégfogadó, s az udvarán lévő épületek kőfallal voltak körülvéve, amelyen két ajtó volt. A fogadót már a korábbi tulajdonos is árendába, azaz haszonbérbe működtette, a vendéglős a fenntartáshoz földet is bérelt. Volt még a pusztaságban két téглаégető kemence, 50 000–50 000 téгла égetésére, a szárításhoz téglaszínnel és gémeskúttal. A közelben vert földből való házacskák álltak a téglavető legények számára. Újdonságnak számított ellenben, hogy már ebben az évben épült egy svájci mintájú tehénistálló, feltehetően a majorság központjához közel - alatta pince száz akó tejre. Az istállónak osztott földszintje volt, külön az állatoknak és külön az embereknek. Az igények változását mutatta az elkülönített kávéskonyha. Az összeírás évében 19 tiroli tehénből, két bikából, valamint egy bikaborjúból tevődött össze az állomány. Az udvarban szárnyas-jószág tartásához szükséges istálló is épült. Középen pedig egy szivárványos (értsd: szivattyús) kút működött. A XIX. század elején e földdarabon ez volt az első, nem emberi erővel hajtott mechanikus szerkezet. A pusztának azonban csak egy részét használták mezőgazdasági termelésre, a vendégfogadó és a majorság fenntartására, a többi kaszáló és legelő volt. Az uradalmi tisztviselők 1809-től felülvizsgálták az előző birtokosok által kötött szerződéseket, s a fenntartó gazdálkodás helyébe fiatalító gazdálkodást igyekeztek bevezetni. Ennek következtében áttértek az állat-, főleg a juhtenyésztésre, – 1825-ben már 2 400 darab volt belőlük –, illetve próbálkoztak a gyapjufeldolgozással. Ezért a palotai felsőmalmot kallómalomként üzemeltették. A napóleoni háborúk végének dekonjunktúrája azonban nem kedvezett ennek a próbálkozásnak.

Egy 1821-es összeírás szerint „Éjszak s ugy nyugot közt a Vátzi ut mentén a Duna partján” kőből épült vendégfogadó állt, zsindelyes tetővel, téglakerítéssel, azon két kapuval. Ez azonban már egy másik épület lehetett, vagy a korábbit átalakították, mivel ámbitus vette körül. Belső terei között meg lehetett különböztetni különféle szobákat, melyek közül egy a csaplárosé volt, s önálló helye lett a bormérésnek és a borivásnak is. Az udvar közepére a vendégek számára kocsistálló, istálló, az üzemeltető számára fűskamra, gémeskút került. A téглаégető kemencéket működtető munkások számára a Duna partján építettek házat. A majorsági központban a csőszház, a marhaistálló, a krumplis putrik mellett az ispán, a juhász és a svarcer lakásai álltak. Volt még itt szerszamos kamra, tejes kamra és az istálló végén egy pálinkafőző: „[...] egy fedél alatt tsak fűz fákkal el választva vagyon a palinka Ház – [...] plehes vas ajton vagyon bėjárás egy padlásra, hol a palinka főzészhez kívántato <...> |: szoba :| s egyéb daru tartatik, s a Viz tartó m[int]. e[gy]. 250 akós Hordó, [...] a kő garaditson le menet a palinka Házban mely egészen bolthajtás alatt vagyon, az allya Téglával kirakott itten jobbra fenyő garaditson vagyon a feljárás a ki deszkázott padolatra, a

hol 6 másoló nagy vas abrintsos kád s 1 padkan tarto fedeles hasonló kád vagyon innen a Vízet melegítő Kazanyhoz kő padolatton vas Rostellal mehetni, ezen helyről pedig a másoló Kazanyhoz, a melynek csüve az elő melegítő Kádon készült csüvel le megy, egy kised Kazanyban, s onnan a nagy külső Kádon keresztül, [...] jobbra két felé nyíló vas Zárás sarkas s pántos ajtó vagyon, mely a palinka tartására szolgál alól téglával ki rakva felől bolthajtásra, ezen találhatik egy hasonló vas rostélos két felé nyíló ablak.”

A leírás egyértelmű: Káposztásmegyeren az első iparszerű tevékenység a pálinkafőzés volt, – egy 1825-ös felmérés szerint: „Vagyon itten a M[é]l[t]ósá]gos Uraságnak egy újabb alkotásu apparatussal ellátott Pálinkaháza, melyben az Esztendőnek 6 Téli hónapjai alatt főztetik a Pálinka, s ez rész szerint az Uradalmi kortsmában mérettetik.”. A majorságban egyébként a gépek száma növekedett, mivel egy szecskavágót és egy víz húzó masinát is összeírtak.

1827 után a mai Baross utca végénél elterülő majorság volt az új birtokközpont, az U alakú épületben kapott helyt a tisztartó lakása, az istállók, az udvaron pedig a gazdasági épületek. Ebből az évből fennmaradt egy szerződés, amely szerint Stretsko József (Joseph) árendálta és működtette a vendégfogadót. Italként uradalmi bort, sört és pálinkát mért, az eladott mennyiség árából engedményt (és ital-apadót, azaz mérés közbeni hiányt) kapott ösztönzésül, de a bérleti díjfizetési kötelezettségnek félévi rendszerességgel eleget kellett tennie. Joga volt ugyanakkor arra, hogy a legelőn három szarvasmarhát tarthasson és: „Tartozni fog az árendáns az nekie által adott Épületeket jó karban megtartani, és a Contractualis idő folyta alatt is a csekélyebb javításokat meg tenni, valamint ellemben a törtéendő nagyobb hijánosságokat a helybéli Tisztnek azonnal feljelenteni, mind azonáltal ha vagy maga vagy Cselédjének gondatlansága miatt a kezéhz adott Épületek Tűz által megemésztetnének tartozni fog az árendáns azokat ismét a maga költségén helyre hozni.” Mindez előrevetítette a későbbi „alapítólevél” szemléletét; előnynyújtással, jogok és köteleességek lefektetésével készíteni a bérlőt teljesítményközpontú, mindkét fél számára hasznot hozó munkára.

1831-ben gróf Károlyi István, hogy kellőképpen gyümölcsöztesse birtokát, az istvánhegyi részen (a Váci úttól északkeletre, a Baross és Mester utcák által határolt földdarabon) szőlőtelepítésre alkalmas területet parcelláztatott, amelyekre szintén bérleti jogviszonyt létesített. A legnagyobb bérlőnek, Mildenerger Mártonnak pedig egy serfőzőház építésére adott engedélyt, evvel a földesúri regálék egy részéről is lemondott. Mildenerger korábbi kereskedelmi tapasztalatai következtében a sörfőzőházat a pesti határkocsmá (vendégfogadó) mellett építtette fel, amely esetleg „a most üzletháznak használt egykori villamosremíz helyén” (a Városkapu metrómegálló szomszédságában) volt, ahol már abban az évben árusított is sört. Károlyi István a három italméréssel kapcsolatos döntésében reálisan mérte fel a lehetőséget, hiszen a borkészítéshez voltak szőlői, noha azok nem elsőrangú bort teremtek, a pálinkakészítéshez eszközei, de a főtí birtok alkalmatlan volt a komló termesztésére; a sörfőzési jog átadásával tehát magának nem támasztott konkurenciát, s a sörméréshez is egy korábbi tapasztalattal és kapcsolatokkal rendelkező személyt sikerült találnia, – és a választék is megmaradt. Mildenerger, a jó üzletmenet láttán a következő évben kibérelte a majorosházat, családjával együtt ide költözött, s evvel Palota felé déli irányban és Vác felé északi irányban megszabta egy település kialakulását. 1833-ban Istvánhegyen kápolnát szenteltek, ez mutatja a bérlők nagy számát, amely eseményen Károlyi István is megjelent családtagjaival és hivatalnokaival, a szertartás befejezése után pedig vendégül látta a jelenlévőket. A homokos talaj azonban nem adott igazán jó, bornak való szőlőt, s ezért a próbálkozás nem töltötte ki a 32 évre adott bérlet idejét. Károlyi István ekkor mással kísérletezett, zsidó telepéseket hívott a káposztásmegyeri pusztára. Velük a mezőgazdaság és a szolgáltatás mellett, megjelent az ipar és a kereskedelem is, a betelepedés pedig néhány évtizedig folyamatosan növelte a terület lélekszámát. Az 1830-as években a háztulajdonosok haszonbérleti szerződéseket kötöttek az uradalommal, mint a földterület tulajdonosával, s köteleességeik mellett a földesúri jogok egy részét is megkapták. Az egy évtizeddel későbbi megállapodások azonban már legtöbbször egy kész helyzetet rögzítettek, vagy tették lehetővé a további bérletet.

A Károlyi családban szokásos vallásosságot figyelembe véve, nem véletlen, hogy az egyik legszorosabb kapcsolat e föld tulajdonosa és a rajta lakók között a templomok és a temetők kérdésében alakult ki. 1839-ben az első zsidó imaház a Bocskay utcában egy Károlyi István által ajándékozott telken épült fel. A népesség növekedését mutatja, hogy ebben az időben rendelkezni kellett a temetkezések felől is: a tulajdonos az összes, működő felekezeti részére

telket adományozott erre a célra. Ez a telek a pesti határnál volt, a jelenlegi esztergomi vasútvonal helyén és mellette. Mindez az „alapítólevélbe” a következőképpen került be: „A megtelepedő Község kap az Uraságtól minden bérfizetés nélkül Templomra, Temetőre és Község házára ház helyet.”

A gyors népességnövekedés következtében, a kezdeti terület hamar szűknek bizonyult, s 1873-ban Károlyi Sándor, az alapító gróf fia újabb temetőhelyet adott az első mellett. Azonban csakhamar ez a terület is elfogyott, s ekkor szövegértelmezési vita keletkezett Újpest, valamint a gróf között, az alapítólevélben lefektetett kötelesség érvényességi idejét illetően. 1889-ben Károlyi Sándor újabb területtel bővítette a temetőt, de avval a feltétellel, hogy az egyházak a továbbiakban lemondnak ilyen irányú igényeikről. Az itt végleges nagyságát elért kegyeleti intézmény meglehetősen rendezetlen volt, s így is került bele Babits Mihály *Kárvavár* című regényének záró fejezetébe. Ide temették egyébként Mildemberger Mártont is. Területéből az első részt még a Budapest-Esztergom közötti vasútvonal megépítésének idején kellett kivonni, végleges felszámolására a második világháború után, 1955-ben került sor. 1919-ben a városi önkormányzat Károlyi Lászlótól megyeri uradalma egy részét, amely közlekedés szempontjából előnyös volt, új köztemető számára megvette. Ennek végleges területe néhány év múlva egy földdarab cseréjével alakult ki, a tulajdonos egyébként a vételár 25 %-át elengedte. 1879-ben Károlyi István megbízta Ybl Miklóst egy újpesti római katolikus templom tervének elkészítésével. Ő ezt a megbízatást végre is hajtotta, s román stílusú, háromhajós épületet tervezett, amelynek középső hajója magasabban állt a két szélsőnél. A harangtorony külön állt, szemben a főbejárattal, amellyel fedett folyosó kötötte össze. Az épület összképe a tervrajz vetületein nagyon mutatós, kár, hogy anyagi okok miatt ez a templom nem épült fel.

Az újpesti főplébánia létrehozatalában ennek ellenére a Károlyi családnak jelentős része volt. 1868-ban ugyanis még Károlyi István adományozott telket templom és paplak építésére a mai István tér területén, s a káplán ellátásához is hozzájárult. Az ekkor még a fői plébániától függő egyházközség érthető módon önállósulni akart, erre akkor nyílt lehetőség, amikor Károlyi István 1874-ben lemondott a kegyúri jogairól. A szabaddá vált plébánia első tevékenysége a templom felépítése lett, a nagy lelkesedéssel indult munka nem sokkal később zátonyra futott. A kilátásba helyezett egyházi források hirtelen elapadtak, igaz, a templomépítési tervek is túlzottan bizonyultak. 1880-ban azonban Károlyi Sándor vállalta a templom felépítését, de azt a feltételt szabta, hogy az egyházközség mondjon le grandiózus tervéről. Költségei azonban úgy is jelentős összeget tettek ki, hogy az első ütemben csupán a főhajó épült meg, az oldalhajók és a torony nélkül. A később közadakozásból megépült torony harangjait is a Károlyi család adományozta, sőt 1889-ben Károlyi Sándor a templom körüli telket jelentősen kibővítette, hogy a piacozás ne zavarja a híveket és a templomi szertartást.

Visszatérve az 1840-es évhez, az központi jelentőségre tett szert Újpest szempontjából. Ebben az évben született az a négy részből álló szabályzat, amely többnyire a körülményeket regisztrálva, jogok és kötelezettségek lefektetésével Újpest kialakulásának és fejlődésének kezdeti dokumentumaként, a hazai városi fejlődésnek is jelentős forrásává lett: egy feudális társadalom szavaival, polgári elveket testesített meg. Ugyanakkor ez az alapítólevél, amely formát adott a fejlődésnek, bizonyos pontjaiban, mikor a fejlődés túllépett rajta, gátjává is vált annak. A legtöbb gondot a bérleti szerződések megszüntetése, a megváltás megszerzése jelentette, ami bizony hosszán, a múlt század harmincas éveikig húzódott el. Ennek a szerződésnek későbbi módosításakor Károlyi István könnyítéseket is tett: például 1852-ben a vételt követően három éves fizetés nélküli időt határozott meg, amely alatt csak annyi kötelessége volt a bérlőnek, hogy a telken szükséges építkezési munkákat elvégezze. A fennálló viszonyok rögzítése mellett, még ebben az évben és a későbbiekben még többször, újbóli haszonbéres parcellázást rendelt el. Az 1867-es módosításokban ismét leszögezte, hogy a telek az ő, és utódainak tulajdonát képezik, s módosította a huszonöt évenkénti bérleti díj összegét. Ezenkívül kikötötte, hogy a telkeken álló ingatlanok adásvétele csak az ő értesítésével történhet, amit lehet a földesúri jogok fenntartásaként, de lehet az esetleg jóhiszemű vevő védelmeként is interpretálni. Az alapítólevél néhány paragrafusa kimondottan a befektetésre ösztönözte a bérlőket. A parcellázások következtében már a következő évben néhány ház épült a Palotára vivő út mellett és a Duna partján is.

A fejlődésnek indult településnek létérdeke lett a közlekedés kiépítése, de a lehetőség vonzotta a közlekedési vállalkozókat is. 1844 októberében Károlyi István Blum Ignác társaskocsi-járatának helyi megálló-kérélmét messzemenően támogatta. Húsz évvel később

1863-ban fia, Károlyi Sándor egy Pest és Újpest között járó lovasút létrehozását kérvényezte, a Helytartótanács az engedélyt két évvel később adta ki. Egy hónap múlva megalakult a Pesti Közúti Vaspálya Társaság, s bő egy év múlva ünnepélyes keretek között indult az első lovasút az egykori Széna, ma Kálvin térről Újpestre. A járat nyár végétől menetrendszerűen közlekedett. A közlekedés mellett fontos feladatot jelentett a helyi köz- és öngazgatás létrehozatala is. 1846-ban, amikor az első községháza a Fő, később Árpád-úton felépült, Károlyi István a költségekhez 200 forinttal járult hozzá. 1895-ben pedig, miután a község előljárósága a megsokasodott feladatok miatt új épülete emelését tartotta szükségesnek, s dűlőre jutottak annak helyét illetően, Károlyi Sándor lemondott az István téri telek tulajdonjogáról, hogy evvel is segítse az új hivatali központ létrehozatalát.

Szoros összefüggésben állt a közlekedés fejlesztésével a kereskedelem elősegítése, ami szintén az alapítólevél célkitűzései közé tartozott. Ennek jegyében kérvényezte 1863-ban Újpest hetivásár tartását és a megyeri rév működtetését, amihez előzőleg megszerezték Károlyi István támogatását: „Tekintetbe véve azt, hogy káposztásmegyeri majorságos pusztán telepített Újpest község mint ilyen semminemű vagyonnal nem bír, tekintve azt, hogy ezen község lakosai az elviselhetetlen nagy házbéradó által annyira túl vannak terhelve, hogy a községbeli szükségletek fedezésére alig járulhatnak, különben is mint földes ura ezen községnek annak minden tekintetben felvirágzását és anyagi jólétének előmozdítását szívenben hordvát, – nem ellenzem, hogy a m. királyi helytartótanács, illetőleg Ő Felsége legmagasabb engedélyével heti vásárok tartassanak, valamint nincs ellenvetésem arra nézve sem, hogy egy állandó rév állíttassék fel.”

A közművek kiépítettsége is jelentős mutatója egy település civilizáltságának. Ennek jegyében ajándékozta 1885-ben Károlyi Sándor Újpestnek, az akkor már befedett Gyáli-csatornát, az egykori Gyáli-tó, majd Gyáli-patak maradványát, hogy ezzel is hozzájáruljon a város csatornahálózatának fejlesztéséhez. Csak mellékesen megjegyezve: a község 1892-től az első ideiglenes szemét lerakóhelyet is az uradalomtól bérelte.

Központi szerepet töltött be Károlyi István és utódainak gondolkodásában a rászorultak segítése, a műveltségi szint emelése. Ezért járult pénzsegéllyel Károlyi István 1853-ban a községi iskola építéséhez, és ezért ajándékozott földet 1859-ben a Magyar Kertészeti Társulatnak, hogy azon oktatási intézményt hozzon létre. E gondolat érvényesítésével hozta létre harmadik feleségével, Orczy Máriával és menyével, Károlyi Sándorné Kornis Clarisszal 1870-ben a Budapesti Gyermekekmenhely Egyletet, amely központi épületének alapkövetétele 1882-ben volt Istvántelken. Az épületegyüttes két évvel később készült el Ybl Miklós tervei alapján, ahol 1903-ban létrejött egy leánynevelő intézet és internátus is. A korábbi Kertészképzőből pedig Károlyi Sándor Istvántelki Stephaneum néven idősek otthonát hozta létre. Amikor Újpesten 1891-ben, a század utolsó évtizedében először merült fel a második generáció, a már itt születettek középfokú oktatásának kérdése, Károlyi Sándor hajlandó volt középfokú tanintézet építésre telket ajándékozni, sőt azt kérvényező küldöttséget vezetett a kultuszminisztériumba. Nem rajta múlt, hogy az eltérő országos tervek következtében ez a kezdeményezés ebben az időben még nem ért célt.

Kimondottan emberbaráti szemléletre vallott a Károlyi-kórház alapítása. Károlyi Sándor 1893-ban kért engedélyt egy Újpesten létrehozandó magánkórház létrehozatalára. Az evvel kapcsolatos adminisztrációs munkák nem húzódtak el, a kórház megnyitására már 1895-ben sor kerülhetett. Eredetileg 60 betegre szánták, de ezt már kezdetben hamar túllépte az itt ápoltak száma. Károlyi Sándor az első időkben folyamatosan rendelkezett a betegek és szegények ellátásáról. A század utolsó évében a kórház nyilvánossá vált, amelynek támogatását az unoka, Károlyi László is folytatta, 1911–12-ben például feleségével, Károlyi Lászlóné Apponyi Franciskával együtt az épületet átalakította, új szárnyal bővítette, központi fűtőházzal és gőzmosóval egészítette ki, s különszobarendszert vezetett be a szegény középosztálybelieknek. 1912-ben elsősorban a tuberkulózis elleni harc hozta létre Újpesten a Főiskolai Szociális Telepet, amely Károlyi László és Újpest város által közösen adományozott telken, az Erkel utca 16. száma alatt jött létre, – munkáját azonban csak a háború után kezdhette meg, amikor az 1920-ban létesített egyetemi Közgazdaságtudományi Karhoz kapcsolódott Egyetemi Szociális Telep néven. A világháború éveiben, a korábban ismeretlen mértékű és egyre általánosabbá váló nélkülözés csökkentésére alapította 1916-ban Károlyi Lászlóné Apponyi Franciska az Újpesti Stefánia Szövetség Anya- és Csecsemővédelmi Intézetét az intézet tulajdonába juttatva a Petőfi u. 2–4. szám alatti ingatlant.

Az alapítólevélben kikötött és hosszú időn keresztül gyakorolt bérleti szerződések azonban, amelyek tulajdonjogot nem, csak használati jogot adtak, sűrűlódási felületet is jelentettek a település és a grófi család képviselői között. Egyrészt maguk a parcellázások nem sorban történtek, hanem bizonyos telkek kihagyásával, ami ugyan előrelátó gondolkodás volt a tulajdonos részéről, aki joggal feltételezte, hogy a kapott kiváltságok birtokában ipari üzemek is megtelepednek majd, azoknak pedig helyet kellett hagyni; – így jutott például az Egyesült Villamossági Rt. közismert nevén Tungstram 1900-ban és 1911-ben is működésbővítéshez nagyobb földterület birtokába –, ez a következmény azonban állandó perlekedési lehetőséget jelentett a korábbi betelepülők részéről, akik szokásjogaik csorbítását látták egy-egy ipari üzem, gyár működésével járó változásokban. 1898-ben például Kiss Sándor ügyvéd, később újpesti díszpolgár akciót indított a régi taksás telkek felszabadítása érdekében, 1909-ben pedig a Szociáldemokrata Párt helyi szervezete követelte a még parcellázatlan telkek megváltását. Ugyanakkor a birtokot Károlyi István utódainak is gyümölcsözőtően kellett működtetniük, összhangba hozva kereskedelmi hasznot és jótékonytságot. Ezt példázza az 1893-as év, amelyben az Újpesti Ipartestület egy új székház építéséhez a tervezett telek örökbérének megváltását kérte Károlyi Sándortól, aki azt meg is adta. Természetesen a bérleti díjat meg kellett fizetni, de a kamatokat avval engedték el, hogy azt tehetséges tanonciskolai tanulók jutalmazására kell fordítani. A terület eredeti birtokosai és az itt létrejött települések között egyébként nem voltak ritkák a különféle földdarabok rendezésével kapcsolatos ügyek. 1912-ben például hosszú, több évre elhúzódó ügy oldódott meg azáltal, hogy Károlyi László bizonyos, a fői határban lévő területeket Rákospalotához csatolt, cserében Istvántelkeket Újpesthez csatolásáért, amit a képviselőtestület már régóta szorgalmazott.

A Károlyi család és Újpest majdnem százötven éves kapcsolata a múlt század negyvenes éveinek végén szakadt meg. 1945 elején a Nemzeti Segély a Károlyi uradalomban gyermekek részére lefoglalt tíz tehenet, április 10-én pedig Szalay Sándor polgármester falragaszon tudatta, hogy a földreform során a Károlyi uradalom területét a Községi Földigénylő Bizottság felosztotta, az „most már a kisemberek tulajdonát képezi”, ahogy itt olvasható. A falragasz azonban valószínűleg nem emiatt született, hanem az erkölcsök ekkori fellazulását példázza, hiszen a továbbiakban az áll, hogy a termés egészének védelme miatt, oda az ott földdel rendelkezők léphetnek csupán be. A kötelekek végét Károlyi István kései leszármazottja, az akkor még serdülőkorú Károlyi László az Újpesti Helytörténeti Értesítő 1997. novemberi számában foglalta össze. A fői birtok első tulajdonosának, Károlyi Istvánnak öröksége három részből állt: katolikus vallás, liberális világnézet, nemzeti elkötelezettség. Utódainak életében mindez a családi hagyományok tiszteletében, a világ erkölcsi megközelítésében, a tanító szándék iránti feltétlen bizalomban, a földművelő népesség felemelésének elősegítésében, az ipari termelés támogatásában mutatkozott meg, mindabban, ami patrónust és klienst a hazaszeretet által kapcsol egységbe.